

بِسْمِاللهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ
اِنَّ فِى
السَّمَوَات
16; وَاْلاَرْضِ
لاَيَاتٍ
لِلْمُؤْمِن
16;ينَ "Şüpheösiz, göklerde ve yerde, inananlar için
(Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren) nice deliller vardır.” (Câsiye, 45/3)
وَفِى
خَ,لْقِكُمْ
وَمَا
يَبُثُّ مِنْ
دَابَّةٍ
اَيَاتٌ
لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ “Sizin
yaratılışınızda ve Allah'ın (yeryüzüne) yaydığı her bir canlıda da kesin olarak inanan
bir toplum için elbette nice deliller vardır.” (Câsiye, 45/4)
وَاخْتِلاَف
16; اللَّيْلِ
وَ,النَّهَار
16; وَمَآ
اَنْزَلَ
اللهُ مِنَ
السَّمَآءِ
مِنْ رِزْقٍ
فَاَحْيَا
بِهِ
اْلاَرْضَ
بَعْدَ
مَوْتِهَا
وَ,تَصْرِيفِ
الرِّيَاحِ
اَيَاتٌ
لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ
“Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah'ın gökten rızık

(sebebi olarak yağmur) indirip, onunla yeryüzünü; gökleri; menden sonra diriltmesinde, rızgırları evirip ¸evirmesinde aklını kullanan bir toplum i¸in deliller vardır." (C¸siye, 45/5) Akıl, k¸inatta cereyan eden olaylar arasında mantıklı bir ¸rg¸ kurmaya, hadiselerin ni¸in ve nasıl meydana geldiğini kavramaya ve bir sonuca ulaşmaya ¸alır. Mesel¸, insan, akıl ve tecr¸be yoluyla bir filizin yeşermesi veya bir tohumun mahsul vermesi i¸in toprağa atılması gerektiğini bilir ve bu amelin bir sonucunun olacağına; yani mahsul vereceğine inanır. Elde edilen mahsul¸n kendiliğinden olamadığına, onu işleyen ve toprağa atan birinin olması gerektiğine aklıyla h¸kmeder ve b¸yle olduğuna inanır. Evrendeki d¸zenin sebep sonu¸ ilişkisine bağlı olarak cereyan ettiğini kavrayan akıl, tefekk¸r¸n¸ derinleştirdiği zaman evrenin ve evrendeki m¸kemmel nizamın da sebepsiz olmadığını, bu d¸zeni ve işleyiş ahengini yaratan bir kudretin olması gerektiğine h¸kmeder. Kur¸an-ı Kerim¸de insan, aklını kullanmaya, d¸ş¸nmeye ve ibret almaya davet edilmektedir. Bunun g¸zel bir ¸rneği olarak Hz. İbrahim verilir. O, aklını kullanmak suretiyle evrendeki harika nizamın bir y¸ce Yaratân¸ olması gerektiğine h¸kmetmiş ve O¸na iman etmiştir.

 َاِذْ قَالَاِبْرَهِيمُلاَبِيهِ

اَزَرَ

اَتَتَّخِذُ

اَصْنَامًا

اَلِهَةً

اِنِّى

اَرَيكَ

وَقَوْمَكَ

فِى ضَلاَلٍ

مُبِينٍ “Hani İbrahim, babası

¸zer¸e, “Sen putları il¸h mı ediniyorsun? Ş¸phesiz, ben seni de,

kavmini de apa¸ık bir sapıklık i¸inde g¸r¸yorum¸ demişti.¸

(En¸m, 6/74)

وَكَذَلِكَ

نُرِى

اِبْرَهِيمَ

مَلَكُوتَ

السَّمَوَات

16; وَاْلاَرْضِ

وَلِيَكُونَ

مِنَ

الْمُوقِنِي

06;َ “İşte b¸ylece İbrahim¸e g¸klerdeki ve yerdeki

h¸k¸mranlığı ve nizamı[14] g¸steriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun.¸

(En¸m, 6/75) فَلَمَّا

جَنَّ

عَلَيْهِ

اللَّيْلُ

رَاَ

كَوْكَبًا

قَالَ هَذَا
رَبِّى
فَلَمَّا
اَفَلَ قَالَ
لاَ اُحِبُّ
اْلاَفِلِينَ
14; “Üzerine gece karanlığı basınca, bir yıldız gördü. “İşte
Rabbim!” dedi. Yıldız batınca da, “Ben öyle batanları sevmem”
dedi.” (En’âm, 6/76)
فَلَمَّا
رَاَ
الْقَمَرَ
بَازِغًا
قَالَ هَذَا
رَبِّى
فَلَمَّا
اَفَلَ قَالَ
لَئِنْ لَمْ
يَهْدِنِى
رَبِّى
لاَكُونَنَّ
مِنَ
الْقَوْمِ
الضَّالِّينَ
14; “Ay’ı doğarken görünce de, “İşte Rabbim!” dedi. Ay
da batınca, “Andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse, mutlaka ben de
sapıklardan olurum” dedi.” (En’âm, 6/77)
فَلَمَّا
رَاَ
الشَّمْسَ
بَازِغَةً
قَالَ هَذَا
رَبِّى هَذَا
اَكْبَرُ
فَلَمَّا
اَفَلَتْ
قَالَ
يَاقَوْمِ
اِنِّى
بَرِىءٌ
مِمَّا
تُشْرِكُونَ
“Güneşi doğarken görünce de, “İşte benim Rabbim! Bu daha
büyük” dedi. O da batınca (kavmine dönüp), “Ey kavmim!
Ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım” dedi.”
(En’âm, 6/78) اِنِّى
وَجَّهْتُ
وَجْهِىَ

لِلَّذِى
فَطَرَ
السَّمَوَاتِ
وَاْلاَرْضَ
حَنِيفًا
وَمَا اَنَا
مِنَ
الْمُشْرِكِي
نَ “Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürüm. Ben, Allah’a ortak kořanlardan deęilim.” (En’aĉm, 6/79) قَدْ
كَانَتْ
لَكُمْ
اُسْوَةٌ
حَسَنَةٌ فِى
اِبْرَهِيمَ
وَالَّذِينَ
مَعَهُ اِذْ
قَالُوا
لِقَوْمِهِمْ
اِنَّا
بُرَءَ ؤُا
مِنْكُمْ
وَمِمَّا
تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ
اللهِ
كَفَرْنَا
بِكُمْ
وَبَدَا
بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمُ
الْعَدَاوَةُ
وَالْبَغْضَآءُ اَبَدًا
حَتَّى
تُؤْمِنُوا
بِاللهِ
وَحْدَهُ
اِلاَّ
قَوْلَ
اِبْرَهِيمَ
لاَبِيهِ
لاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ
وَمَآ

اَمْلِكُ
لَكَ مِنَ
اللهِ مِنْ
شَىْءٍ
رَبَّنَا
عَلَيْكَ
تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ
اَنَبْنَا
وَاِلَيْكَ
الْمَصِيرُ
“ İbrahim’de ve onunla birlikte bulunanlarda sizin için güzel bir
örnek vardır. Hani onlar kavimlerine, “Biz sizden ve Allah’ı bırakıp
taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah’a inanıncaya kadar, sizinle bizim
aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir” demişlerdi. Yalnız
İbrahim’in, babasına, “Senin için mutlaka bağışlama dileyeceğim. Fakat
Allah’tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm
yetmez” sözü başka. Onlar şöyle dediler: “Ey Rabbimiz! Ancak
sana dayandık, içtenlikle yalnız sana yöneldik. Dönüş de ancak
sanadır.”” (Mümtehiine, 60/4). Demek ki inanmak, Hz. İbrahim örneğinde
olduğu gibi, akıl ve tecrübeyle dayanan mantıklı bir muhakemeyle erişilen bilinçli bir
olgudur. İnsan akıl ve ibret gözüyle kâinatı ve içerisindeki hadiseleri
tefekkür ettiğinde imanındaki bilinç hâlini yakalar. Böylece insan
Allah’a iman etmiş olmanın itminanını/doyum hâlini yaşar ve huzur duyar. Genel
olarak insan, özel olarak da müminler akli kullanmakla sorumlu tutulduğu için
akıl ve imanın birbirinden ayrılması düşünülemez. Bunun için dinî
tekliflerde akıl esas alınmıştır. Zikrettiğimiz âyet-i kerimeler, bu itibarla, aynı zamanda, iman
ile akıl arasındaki doğru ilişkiye işaret etmektedirler. Buna bağlı olarak iman etmiş olmak, alelade
bir hadise olmayıp mantıkî ve ilmî veriler sonucunda ulaşılan bir bilinç
hâlidir; bu bilinç düzeyi müminin Allah ile olan ilişkisini belirler. Dolayısıyla
iman etmiş olmak akıl dışı değil, bizatihi akli kullanmış olmanın bir sonucudur. Kâinatta
işleyen harikulade nizam aklî ve ilmî veriler çerçevesinde
değerlendirildiğinde bu sanat eserinin bir sanatkâra dayandığı o sanatkârın da ancak
yüce Allah olduğu idrak edilmiş olur. Yüce Allah’ın mahiyeti ise insan idrakini
aştığından; O’nun nasıl olduğu, ilahî vahyi nasıl indirdiği ve buna bağlı olarak
öteki âlemin ne olduğu hususları da gayr-i makûl/akledilemez değildir; ancak
bunlar insan aklının, idrakinin ötesine taşan hakikatlerdir. Yani akıl onların mahiyetini tam
anlamıyla kavrayıp izah edebilecek yeterlikte ve göz de insana gayb olan bu hususları
görebilecek nitelikte değildir. Bu itibarla Kur’an’da iman konuları,
“gayb”a iman olarak nitelendirilmektedir. Ancak insanın görünenden
hareketle bu görünmeyenlerin hakikat olduğuna hükmedebilir ve bunların
akledilebilir hadiseler olduğunu idrak edebilir. Yüce Allah, okuduğumuz âyet-i
kerimelerde gerek bizim, gerekse diğer canlıların yaratılışında, kâinatın işleyişinde; gece ve
gündüzün birbiri ardınca bir seyir izlemesinde, yağmurla birlikte
yeryüzün canlanmasında ve rüzgârın esmesinde akıl sahipleri
için birçok deliller olduğunu belirtir. Bu deliller, kâinatta işleyen kusursuz
mükemmel düzenin bir tesadüfün değil, güç ve kudret sahibi
yüce Yaraticının eseri olduğunu ispat eder; bizi, O’na iman etmeye çağırır.

Nahl suresinin 12. âyetinde şöyle buyrulur:

“O, geceyi, gündüzü, neşi ve ayı sizin hizmetinize verdi.

Bütün yıldızlar da O'nun emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz

bunlarda aklını kullanan bir millet ibretler vardır.” Bu itibarla Allah'ın

yaratıcı olduğuna inanan biz müminler, kâinat ve âlemindeki her

şeye akıl ve ibret gözüyle bakmalıyız. İbret gözüyle bakabilmek, aklımızı

ve tefekkür gücümüzü kullanmaya bağlıdır. Kâinatın işleyişindeki ulvi

ahengi tefekkür edip kavradıkça Allah'a olan imanımız tahkik

mer

tebesine erişir. Böyle bir iman, bilinçsiz/taklidî bir iman değil, aklî

delillere ve akli kullanmaya dayanan bilinçli/ tahkikî bir imandır. Dr.

Bütün bunların OKUMUŞ

[İslam ve Hayat, Güncel Vaaz ve Hutbeler](#)